

GENEALOGISCHE MEMORIALEN

Inleiding

In een eerdere bijdrage (1) hebben we reeds omstandig uiteengezet wat men onder *genealogische memorialen* dient te begrijpen. Dit artikel is een vervolg hierop, met opnieuw enkele opmerkelijke voorbeelden. Het is misschien goed nog even in het kort te herhalen waarover het precies gaat.

Genealogische memorialen zijn huiselijke aantekenboeken, waarin gegevens van genealogische aard prominent aanwezig zijn. Tijdens het Ancien Régime bestond er in bepaalde families een traditie om gegevens betreffende de onroerende bezittingen, de inkomsten en uitgaven, uitgeoefende functies en genealogische en biografische gegevens betreffende het eigen gezin en de onmiddellijke verwanten en voorouders in een privaat aantekenboek bij te houden. Dit werd door hen een *memoriael* of *memorieboek* genoemd (2).

Deze praktijk is in de middeleeuwen ontstaan bij Italiaanse kooplieden die de gewoonte hadden allerlei annalen, zgn. *ricordanze*, op te stellen. Die waren zelf gegroeid uit aparte rekeningboeken van economische verrichtingen. Een van deze bevatte bij uitstek vertrouwelijke en geheime inlichtingen, *libri segreti* genoemd, waar ook de familieherinneringen hun plaats in vonden. Al in de tweede helft van de 14de eeuw was dit een volwaardig apart aantekenboek geworden. Die praktijk bleef zeker niet beperkt tot kooplieden, maar was verspreid in diverse klassen van de bevolking. Voorwaarde was uiteraard een zekere intellectuele ontwikkeling, waartoe lezen en schrijven een minimale voorwaarde was.

Wanneer een dergelijk huiselijk aantekenboek in zeer ruime mate genealogische gegevens bevat kunnen we het een *genealogisch memoriaal* noemen. Zij zijn als literaire productie wel volledig te onderscheiden van een klassieke genealogie. Een memoriaal is beperkt in de tijd en in het aantal behandelde personen. Geschreven door een lid van de familie gaat het over het eigen gezin, dit van de ouders en rechtstreekse voorouders. Het staat meestal bol van anecdotes (zo wordt bv. in het huiselijk memoriaal van de familie Spoelberch, vermeld wanneer voor het eerst een olifant door de Brusselse straten trok (3)) en persoonlijke herinneringen, maar blijft niettemin bescheiden en confidencieel. Het is enkel bedoeld om gelezen te worden door de kinderen en onmiddellijke verwanten en het bestaan ervan is vaak ook enkel bij die beperkte groep van personen bekend. In een genealogie of familiegeschiedenis daarentegen treft men gegevens aan over een veel groter aantal personen. De samenstelling ervan heeft vaak jaren doelgerichte opzoeken gevergd en het aandeel van gegevens die louter uit de persoonlijke herinnering komt is in verhouding tot deze uit opzoeken vrij beperkt. De samensteller hoeft ook niet noodzakelijk een lid van de familie te zijn: opzoeken en redactie kunnen uitbesteed zijn geweest zijn aan een niet-familieelid. De genealogie richt zich ook tot een ruimer publiek en is ook vaak de vrucht van een zekere ambitie. Wat de genealogie wint aan uitgebreidheid, verliest het vaak aan intimiteit en diepgang.

- (1) P. DONCHE, Over genealogische memorialen en de praktijk van genealogisch onderzoek in vroeger eeuwen, in: *Vriendenboek Valère Aricx*, Roeselare, 2000, pp. 91-108.
- (2) Er zijn ook heel wat memorieboeken die geen enkel genealogisch gegeven bevatten. Bv. het memoriaal van Roeland de Baenst. (SBB, Hs. 442, 15de eeuw, 273 folio's) of het door J. DE SMET gepubliceerde *Het Memoriaal van Simon de Rikelike, vrijlaet te Sint-Pieters-op-den-Dijk 1323-1336*, Brussel, 1933, uitgave van de Kon. Commissie voor Geschiedenis van de Kon. Belg. Academie.
- (3) Zie NIFFLE-ANCIAUX DE FAVEAUX, Les Livres de Raison, in: *Le Parchemin*, 2de jrg. nr. 4, april 1937 (nr. 11) pp. 176-178

De Franse term waarmee huiselijke memorialen worden omschreven is *livre de raison*. Dit komt van het Latijn *Liber rationum*. Ratio staat voor: zin, oordeel, doctrine, methode, zakelijke rekening. De Franse term verwijst dus naar de oorspronkelijke betekenis van rekeningboek.

Op een kleinere schaal werden ook genealogische aantekeningen gemaakt in familiebijbels. Ook dit gebruik is heel oud. Reeds in middeleeuwse verluchte getijdenboeken vindt men soms in de marges aantekeningen betreffende het gezin en de verwanten. In latere eeuwen werden de onbedrukte zijden van bladen uit de familiebijbel gebruikt. Maar ook in andere, door het gezinshoofd belangrijk geachte, boeken werden soms genealogische aantekeningen aan de schutbladen toevertrouwd: in een exemplaar van een 18de eeuwse standaardwerk over paarden zagen we bv. de geboortes en overlijdens van de kinderen uit het gezin van een hoefsmid (4).

Dat de traditie van huiselijke memorialen zeer oud is, toonden we reeds aan in de vorige bijdrage bij de bespreking van het *memoriaelboucxkin* samengesteld in de 16de eeuw door Pieter V Adornes, maar steunend op oudere memorialen van o.a. Anselmus Adornes (1424-1483). (Brugge) Ook in de familie de la Faille (van der Faëlge) bestond al een *boecxken van anno 1479 van ons out groot-vader Gillis Delafaille van syn afkomst*. (15de eeuw, Wevelgem)

Maar onlangs vonden we een nog 100 jaar ouder memoriaal met genealogische aantekeningen:

Het memoriaal van Olivier van der Gracht

Dit memoriaal (5) werd meer dan 600 jaar geleden begonnen, namelijk in 1387. De samensteller was Olivier van der Gracht. (+1418) Zijn familienaam ontleende hij aan de heerlijkheid van der Gracht in het dorp Moorseele. Hij werd ridder geslagen in 1395. Hij was een achterkleinzoon van Wouter van der Gracht, baljuw van Dowaaï (1285-1289), poorter van Brugge in 1298 en in 1300 als *Klauwaert* samen met de Vlaamse graaf Gwijde van Dampierre gevangene van de Fransen (6).

Zijn memoriaal omvat 31 folio's onder perkamenten koft, waarop vermeld staat: *Mer Olivier van der Gracht*. Het bevat zoals in de meeste memorialen veel gegevens over goederenbezit en inkomstenbronnen. Leengoederen die hij bezit worden gesitueerd in Wevelgem, Ledegem, Kuurne, Harelbeke, Moorseele en Cadzand. De onderwerpen staan niet in een logische volgorde en zijn het resultaat van aantekeningen van meerdere familieleden.

We treffen na de leengoederen vanaf fo 14v enkele haastig geschreven genealogische gegevens aan, vanaf folio 16 reeds verzorgd geschreven, maar het gaat om gegevens van geboortes met doopheffers uit medio de 15de eeuw. Vanaf folio 18 vin-

- (4) Simon Pierre Jacquet, meester hoefsmid te Jodoigne, gehuwd op 27 november 1766 met Elisabeth Joseph Brasseur, kocht op 24 juni 1762 een exemplaar van het boek van F.A. DE GARSALT, *Le Nouveau Parfait Maréchal ou la Connaissance générale et universelle du Cheval* (derde editie, uitgegeven te Parijs in 1755). Op de eerste en laatste witte bladen noteerde hij zijn huwelijk en de geboortes en overlijdens van zijn kinderen met vermelding van de peter en meter en hun woonplaatsen. (en daarnaast ook nog twee paardenremedies ...)
- (5) RAK, Aanwinsten, nr. 2802 (31 folio's, laatste item op microfilm 1116472)
- (6) H. DOUXCHAMPS, Les quarante familles belges les plus anciennes subsistantes, GRACHT, in: *Le Parchemin*, 65ste jrg., nr. 325, jan-febr. 2000, pp. 62-71. De voornaamste bron voor de genealogie van der Gracht vóór 1554 is de ongepubliceerde licentiaatsthesis van E. VERCAEMST, *De adellijke familie van der Gracht van Moorseele (kasselrij Kortrijk, 1220-1554)*, K.U. Leuven 1985, later herwerkt en bekroond met een eervolle vermelding prijs Prins Alexandre de Mérode, 1991.

Woutan van der Gracht was gheborn als men screef .ij. ccc. liij. ende
op sente Valentins dach ende sin petrins ende metrins dat waren

Woutan van Halle
Willelm van der Gracht
min Joffer van der Cappellen sijn moere

Joffer Peroene van der Gracht was gheborn den xxijsten dach van
sente Valentins dach in jaer .ij. ccc. xxij. petrins ende metrins dat waren

min heere van der Cappellen
min vrouwe van Hallewin
min vrouwe moerselede

Boudin van der Gracht was gheborn den xxijsten dach van april int
jaer .ij. ccc. xxij. petrins ende metrins dat waren

min heere Willelm van minnen Comanduen
min vrouwe de vrouwe min heere Boudin van Hallewin
min Joffer sijn moere

Memoriaal van Olivier van der Gracht, folio 23:
genealogische aantekeningen beginnend in 1387.

den we notities van aankopen van onroerende bezittingen. De oudste genealogische gegevens in een duidelijk 14de eeuwse handschrift vinden we vanaf folio 23. Zij zijn van Olivier van der Gracht en vangen aan met zijn huwelijk in 1387:

Item Ic Olivier heere van der Gracht huwede ende nam eenen wive Alixe mins here dochter van der Cappellen als men screef a(nno) ccc liij. xx ende sevene den xxijsten dach van october ende dit sin de kind(eren) navolghende ende den tit dat sij gheboren waren:

Hij vermeldt daarna de geboortes van zijn tien kinderen, zeven zonen en drie dochters. Overlijdens - toch minstens enkele van zijn kinderen moeten tijdens zijn eigen leven overleden geweest zijn - worden niet genoteerd. Het is opvallend hoe goed de vormgeving van de genealogische aantekeningen van de geboortes gelijkt op deze in memorialen van 100 jaar later. Die vormstijl voor genealogische aantekeningen moet dus al heel vroeg een vast karakter hebben gehad. Van de boreling wordt de geboortedatum gegeven, waarbij deze soms aangeduid wordt door een kerkelijke feestdag. Daarna volgen de peters en meters, waarvan er meestal meerdere van elk zijn en die een staalkaart vormen van de personen met wie de ouders goede relaties onderhielden.

Wouter van der Gracht was gheborn als men screef a(nno) CCC liij. xx ende achte op sente Valentins dach ende sin petrins ende metrins dat waren:

min heere van der Cappellen souverain bailliu van Vlaendere in de pnt
min heere van Hallewin

Janne heere van der Gracht huwede ende nam eenen wive mins here
dochter van der Cappellen als men screef .ij. ccc. liij. ende
sevene den xxijsten dach van october ende dit sin de kind(eren) navolghende ende
den tit dat sij gheboren waren

Wouter van der Gracht was gheborn als men screef .ij. ccc. liij. ende
achte op sente Valentins dach ende sin petrins ende metrins dat waren
min heere van der Cappellen souverain bailliu van Vlaendere in de pnt
min heere van Hallewin
min heere van moerselede
min vrouwe van Hallewin ende van hertumede
min vrouwe domine sijn moere

Kaigo van der Gracht was gheborn als men screef .ij. ccc. liij. ende
op sente lincien dach petrins ende metrins dat waren

min heere van Halle
min heere van Oostkamp
min vrouwe van Oostkamp

Wiltold van der Gracht was gheborn als men screef .ij. ccc. liij. ende
den xxijsten dach in november up sente brixsis dach petrins ende metrins dat waren

min heere Wiltold van der Gracht
min heere van de volghende
min Joffer van der Cappellen minne de druyden sijn moere

Memoriaal van Olivier van der Gracht, folio 23:
genealogische aantekeningen beginnend in 1387.

min heere van Moerselede
min vrouwe van Heule en van Lictervelde
min vrouwe Bonins sijn moere

Ghildolf van der Gracht was gheborn als men screef CCC a(nno) liij. xx ende x den
xij dach in november up sente Brixsis dach.

Een van zijn dochters wordt genoemd Joffer Peroene (= Peronne, Petronella). Joffer (juffrouw) wordt ook soms gebruikt voor meters (al of niet gehuwd).

Ook in dit zeer vroege voorbeeld treffen we al de hang aan om ook het tijdstip van de dag waarop de geboorte plaatsgreep te registreren:
Boudin van der Gracht was gheborn sander daechs naer onser vrouwen dach in
maerte voer den daghe int jaer a(nno) ccc xcvi.

Willekin van der Gracht was gheboren kerstnachte os men mattinne dede int jaer a(nno) ccc xcviij

Op de volgende folio zet zijn zoon en feodale erfgenaam Ghildolf van der Gracht het memoriaal van zijn vader verder. Ghildolf was raadsheer van Philips de Goede van Bourgondië. Hij vangt aan met de vermelding van zijn eigen huwelijk in 1413 en geeft daarna de geboortes van zijn kinderen, dat alles in exact dezelfde vormstijl als door zijn vader gebruikt.

Item ic Ghildolf heere van der Gracht huwede ende nam eenen wive Isabele mins heere dochtere van Halewine als men screef a(nno) cccc ende xij den xx dach van meije ende dit sin de kind(eren) navolghende ende den tyt dat sy gheboren waren.

Ghildolf overleed in 1463, zijn echtgenote reeds in 1437. De geboortes werden nauwkeurig geregistreerd tot 1424, maar daarna schijnt hij om een of andere reden de interesse in het registreren verloren te hebben want er is enkel nog de vermelding van de voornamen van vijf kinderen, maar zonder enig geboortejaar tenzij a(nno) cccc ... (maar mogelijks is het een aanvulling van veel latere datum door een ander familielid op een ogenblik dat de preciese geboortedata niet meer te achterhalen waren).

De volgende folios bevatten opnieuw pachtgegevens. Maar op folio 30 vindt men terug twee dichtbeschreven folios met een doorlopende aaneenschakeling van verwante personen, maar zonder vermelding van enig jaartal. Het geschrift is duidelijk van veel latere datum, vermoedelijk uit de 16de eeuw. Dit genealogisch fragment is wellicht overgeschreven uit andere bronnen, waarbij het aantonen van verwantschappen de voornaamste bedoeling was en preciese dateringen voor dit doel niet van belang geacht werden.

Grafmonument Jan van Dadizele (+1481) en Catherina Breydel (kerk van Dadizele).

Het memoriaal van Jan van Dadizele

Een ander laat-middeleeuws memoriaal is het memoriaalboek van Jan van Dadizele, soeverein-baljuw van Vlaanderen, hoogbaljuw van Gent, enz... Zijn memoriaal werd in de 19de eeuw in zijn geheel gepubliceerd (7). Het bevond zich toen (1850) in de bibliotheek van de Zwarte Zusters te Kortrijk en kwam uit de bibliotheek van Felix Goethals-Vercruysse die aldaar was ondergebracht.

Jan van Dadizele (8), zoon van Jan en Catherina Patyns, kleinzoon van Jan en Maria van der Gracht, verloor zijn vader toen hij negen jaar was. Hij studeerde te Rijsel en in Atrecht, waarna hij page werd bij Simon de Lalaing, een hoveling van de Bourgondische hertog. In 1455 huwde hij Catharina Breydel uit Brugge. In dienst

(7) BN. J. KERVYN DE LETTENHOVE, Mémoires de Jean de Dadizele, souverain-bailli de Flandre, haut-bailli de Gand, capitaine-général de l'armée flamande, conseiller-chambellan et maître d'hôtel de Maximilien d'Autriche et de Marie de Bourgogne, ambassadeur en Angleterre, etc... Publiés pour la première fois d'après le manuscrit original, in: *Recueil de Chroniques, Chartes et autres Documents concernant l'histoire et les Antiquités de la Flandre-Occidentale, publiés par la Société d'Emulation de Bruges. 3ième série, Brugge, Vandecasteele-Werbrouck, 1850, 199 pp.* Wie meer interesse heeft voor dit memoriaal kan niet zonder ook de zeer belangrijke tweede studie te lezen van V. ARICKX, *Vele van dat gescliet es Janne, heere van Dadiselle, (1431-1481) en het handschrift van deze "gedenckschriften"* in: *Biekorf* 91 (1991) pp. 5-37.

(8) zie over hem: E. PULLET, Jean de Dadizele, in: *Biographie Nationale*, IV, Brussel, 1873, col. 617-628.

van Simon de Lalaing ondernam hij verscheidene militaire expedities (o.a. de slag te Gavere tegen de opstandige Gentenaars in 1453, Dinant, 1466) Vanaf 1474 verving hij Simon de Lalaing als soeverein baljuw van Vlaanderen. Hij was zeer geliefd in Vlaanderen. Eind 1481 werd hij evenwel in Antwerpen neergestoken door onbekenden en overleed enkele dagen later.

Het memoriaal werd begonnen in 1480, een jaar voor zijn overlijden. De titel die de samensteller gebruikte schetst de inhoud heel goed: *Registre beghinnen maken in 't jaer duust vier honderd ende tachtentig aengaende Jan, heere van Dadiselle, ruddere, te wetene: een ghedeel van zynen levene, de heerlicheden, leenen ende andere goedinghem hem toebehoorende met al datter toebehoort ende afgehouden es in leene ende in erve, 't maechscip van zynen kinderen, coppien vanden commissien, daerof hy de officien excerceirde ende van vele andere lettren, mitsgaders vele andere diversche zaken etc.*

Hij vangt zijn memoriaal aan met de vermelding van zijn eigen geboorte die op zich al 'memorabel' is, want de datering lijkt wel een raadsel: *Jan, heere van Dadiselle, ruddere, was gheboren int jaer M. lillc XXXI in sporkelle up den dach die in den calengier niet en staet, te wetene 's anderdaechs naer sente Pietersdach ende 's daechs voor sinte Mathys avent, tweke maer en gebeurt te vier jaeren eens, dat es alst scrickel jaer es.*

Dit behoeft wel enige verduidelijking: Hij noemt zich geboren in februari (*sporkelle* = sprokkelmaand) van het jaar 1431 en een *scrickeljaer*. 1431 lijkt op het eerste zicht geen schrikkeljaar want het is geen viervoud. (juliaanse kalender) Maar we mogen niet vergeten dat tot 1575 in Vlaanderen de Paasstijl goldt, d.w.z. dat men wachtte met het jaartal met één eenheid te verhogen tot Pasen. Na 31 december 1431 was men dus gewoon verder gegaan met 1 januari 1431 en men zou nog blijven 1431 schrijven tot en met 19 april., want Pasen viel op 20 april 1432 (juliaans). Volgens onze jaerstijl (veranderen op 1 januari) is zijn geboortejaar dus 1432 en dat is wel een viervoud.

Op welke dag was hij geboren? De tekst zegt: *op de dag die niet in de kalender staat.* Voorwaar een vreemde omschrijving. Maar hier wordt mee bedoeld: de schrikkel-dag. En dat was toen niet, zoals nu gebruikelijk 29 februari, maar wel een nummerloze dag die tussen 23 en 24 of soms tussen 22 en 23 februari werd tussengeschoven. Februari telde in de middeleeuwen nooit meer dan 28 genummerde dagen. De samensteller geeft hier nauwkeurig aan waar de schrikkel-dag werd tussengeschoven, nml. na de feestdag van St-Pieters Stoel (22 februari) en daags voor St-Matthijsavond. St-Matthijs werd gevierd op 24 februari. St-Matthijsavond is dan 23 februari (vergeleijk met kerstavond: daags voor Kerstdag). Zijn geboortedag was dus a.h.w. "22bis sporkelle M lillc XXXI". Volgens de huidige manier van plaatsing van de schrikkel-dag en jaerstijl werd Jan van Dadizele geboren op 23 februari 1432 (9).

Het memoriaal van Jan van Dadizele is eigenlijk vooral een historische kroniek, met heel veel inlichtingen over het dorp Dadizele zelf, zoals over de wetten (bestuurscolleges), commissarissen, privileges, octroolen, allerlei andere akten, de markt, de handbooggilde, enz...

In een apart hoofdstuk *De Heeren ende vrouwen van Dadiseele* vermeldt hij ook zijn grootvader Jan fs Rogiers (+1424), gehuwd met Maria van der Gracht bij wie hij 12 kinderen had, maar daarnaast ook nog eens 12 bastaarden. Van de wettige kinderen overleden er slechts vier niet op jonge leeftijd, waaronder zijn vader. Zijn vader,

(9) ZIE OOK : E.-I. STRUBBE, "Tscrickeljaer gheenaemt trom trom", in: *Biekorf*, LIV (1953), nr. 9 (herfst) pp 192-196. In de bijdrage van E. Poulet over Jan van Dadizele in *Biographie Nationale* wordt tweevoudig verkeerdelijk als geboortedatum 29 februari 1431 gegeven!

ook Jan (+1440) was gehuwd met Katheline Patyns. Hij geeft ook nog diverse informaties over de aanverwanten van der Gracht en Patyn en van der Lende. Als hij in zijn verhaal bij zichzelf is aangeland, geeft hij zijn geboortedatum wel explicieter op Jan, ... was gheboren den xxiie dach van sporkelle in 't jaer M. lllle XXXI. (10)

Hij geeft ook biografische gegevens, zoals over zijn huwelijk in 1455 met Catheline Breydel, te Brugge (ondertrouw) en te Dadizele (huwelijk, in *Daizele*). Van zijn kinderen vermeldt hij overal de doopheffers. Hij vermeldt ook zijn drie bastaarden. Zoals gebruikelijk in de middeleeuwen werden aan deze bastaarden zeer exotische voornamen gegeven: Jaspar, Sorobabel en Melcior. Hij wijdt ook een blad aan de overige kinderen van zijn schoonvader Jacob Breydel.

Bij de aanverwante families, maar niet bij zijn rechtstreekse verwanten, zijn vaak veel dagen en maanden van gebeurtenissen opengelaten, zoals bv. " gheboren den ... dach van ... in 't jaer M. lllc LV, maar - zeer opvallend - is dit dan weer niet het geval bij de kinderen van Maria van Dadizele, gehuwd met Jan van Comene. Misschien heeft hij de gegevens over deze verwanten wel gekopieërd uit een memoriaal van zijn tijdgenoot en gebuur Philippe de Commines, eveneens hoveling aan het hof van Philips de Goede en Karel de Stoute? Hun beider kastelen stonden aan weerszijden van de Leie op drie mijl van elkaar. Zij waren tijdgenoten, een leeftijdsverschil van 13 jaar niet te na gesproken. Wel weer op dag, maand en jaar nauwkeurig zijn de data bij de acht kinderen van Pieter van der Lende (zoon van Jan en Jane Patyns), gehuwd met Lysbeth de Hiert.

Hij vervolgt met een zeer uitgebreide en gedetailleerde beschrijving van al zijn leengoederen en die van zijn vrouw Kataline Breydel en de gemeenschappelijke alodiale goederen, van de leengoederen van een zekere Perchyne Patyns, enz... Daarop volgen nog veel inlichtingen over zijn taken als souverain-baljuw van Vlaanderen, hoogbaljuw van Gent, kapitein van de legers van Vlaanderen, allerlei missies, enz.... Dat alles in hoofdzaak onder de vorm van afschriften van oorkonden, officiële akten, verslagen, brieven enz..

Het memoriaal van een eminent jurist: Philip Wielant (1482-1483)

Nog een ander voorbeeld uit dezelfde tijd is het memoriaal (11) van Philip Wielant (12) (1446-1520), zoon van Jan en Katharina vande Kethulle.

- (10) Vaak werd de schrikkelidag, als er toch een nummer vermeld werd, aangegeven door hetzelfde nummer als dit van de eropvolgende 'normale' kalenderdag.
- (11) RAK, Fonds d'Ennetières nr. 709, 94 folios (papier), in erg klein schrift maar verder in goede staat van bewaring. Het heeft op de perkamenten kapt de misleidende (oude) titel: *Hierinne zal men bevinden de gheborde van den kindren van Mer Phls. Van Liedekercke, Ruddere, heere van Heestert, Zulte, Eversbeke etc. Ende van vrouwe Marie Vander Gracht ffilja mr. Diericx heere van Huele*. Zie hierover ook hoofdstuk XXIV in: H. DOUXCHAMPS, *La famille de la Kethulle*, 3 dln., Brussel 1996, *Recueil XLIV* van de Office Généalogique et Héraldique de Belgique.
- (12) Philips Wielant, die er op zijn portret op een triptiek uit de Brugse St.-Walburgakerk eerder 'gewoontjes' uitziet, was dit geenzins. Uit zijn rijkgevulde loopbaan citeren we slechts enkele functies: opgeleid aan de universiteiten van Parijs en Leuven, was hij advocaat bij de Raad van Vlaanderen (1464-73), raadsheer bij het Parlement van Mechelen (1463-77), burgemeester van schepenen en ontvanger-generaal van het Brugse Vrije (1478-82), president van de Raad van Vlaanderen, vice-president van de Grote Raad van Mechelen (1504). Geboren te Gent St.-Jacobs, gehuwd te Brugge-St.-Donaas met Joanna van Halewijn, overleed hij te Mechelen en werd hij te Gent St.-Jacobs begraven. Vooral zijn juridische geschriften bezorgden hem postuum een eeuwigdurende wetenschappelijke erkenning.

Zijn memoriaal begint met een *Tafle van tghuend daer in desen bouc gescreven staet* (13). Vooraleer over de eigenlijke genealogie te beginnen beschrijft hij enkele eigendomstitels, zoals zijn huizen in Gent. Vervolgens komen onder de titel *Genealogie van minen voorouders anno 1482* (fo 13) zijn voorouders aan de beurt, kwartier per kwartier. Maar hij begint niet bij *miins vaders vader*, maar wel bij *miins vaders moeder*. Misschien omdat heel wat van zijn bezittingen hem van zijn moeders kant waren toegefallen.

Zijn memoriaal bevat talrijke documenten over onroerende bezittingen en misschien waren de genealogische gegevens wel mede bedoeld om de herkomst van die bezittingen te verduidelijken. Die genealogische gegevens noteert hij vanuit zijn persoonlijke herinnering. Ook gegevens over zijn vrouw en haar bezittingen, hun huwelijkscontract en inlichtingen over zijn kinderen worden vermeld. Ook het huwelijkscontract van zijn grootvader Wielant komt erin voor. Totaal andere gegevens zijn dan weer de inventaris van zijn bibliotheek, nota's over de Gentse St.-Jacobskerk en bedragen betaald aan deze parochie. Hij sluit af met een eigen curriculum vitae tot 1483.

Een puur genealogisch memoriaalboek

Het memoriaal de Bernemicourt (14), een schriftje van elf folio's op formaat 21 x 17 cm is een zuiver genealogisch aantekenboekje. Het is geschreven door één en dezelfde hand maar steunt wellicht op andere notities, daar de aantekeningen over enkele generaties lopen van 1487 tot 1547 en de oudste gegevens nog steeds zeer nauwkeurig zijn. Hier en daar zijn in de marge of tussen de tekst in een uiterst klein handschrift in een anderskleurige inkt enkele aanvullingen aangebracht. Op de verso zijde van de eerste folio staan acht eenvoudig getekende wapenschilden Bernemicourt, Bonmeres, Hamelincourt, Bame, La Plancque, Fermault, Lens en de Croix, de kwartieren van het stamgezin van deze genealogie.

De familie situeert zich in Waals-Vlaanderen: de meest geciteerde plaats bij geboortes is Béthune: Verder zien we ook in huwelijks- of overlijdensplaatsen voorkomen: Brugge, Lens-en-Artois, Valenciennes, Den Haag (*La Haye en Hollande*), Haarlem (*Harlem*), St.-Omer, enz..

De genealogie start met een huwelijk (fo 2): *le vingtseptiesme jour de janvier l'an mil quatre cens quatre vingts et sept par ung dimence Jehan de Bernemicourt sr de Bracquencourt espousa en la chapelle du chasteau de Sonastre damoiselle Anthonette de Bonmeres fille aisnee du sr. de Sonastre et de madame Marguerite Fremau et avoit environ trente huict ans et sadicte femme vingt six.*

Volgen de geboortes van kinderen, met nauwkeurige weergave van datum, weekdag en uur. Zoals gewoonlijk zijn er telkens twee peters en twee meters. De familie had relaties in de hoogste kringen: de eerste peter van het eerste kind was immers *Monsr. Anthon, grand bastard de Bourgogne*. Kinderen werden geboren in 1488, 1490, 1491, 1492, 1493. In 1497 overlijdt Antoinette de Bonmeres.

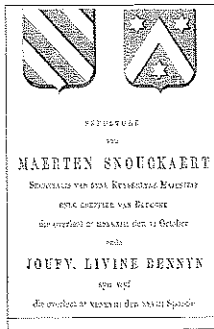
De genealogie gaat verder met de afstammelingen in de volgende generaties tot 1547. In 1505 huwt de oudste dochter Antoinette de Bernemicourt, Philips de Wissocq, heer van Gapannes. Deze overlijdt in 1526, maar de genealogie gaat verder met de kinderen uit zijn twee huwelijken. In de 16de eeuw waren de Bernemicourts zichtbaar in dienst van Keizer Karel: het memoriaal vermeldt ook op fo 5, dat in 1516

(13) Uit de verwijzing naar de folio's is af te leiden dat een stuk ontbreekt: er zijn nog verwijzingen tot folio 137.

(14) RUG, CB, afd. hs, nr. 1819: familiechroniek 1487-1547 de Bernemicourt, 11 folio's.

Charles de Bernemicourt, groot balkjuw van Lens op reis vertrok naar Napels en daar vijf jaar in dienst bleef van keizer Karel.

Een biografisch memoriaalboek

Grafsteen van Maerten Snoouckaert (+1533) (voormalige Sint-Donaaskerk, Brugge)

voorig zijn schooltijd en universitaire studies. Zijn broer Michiel was actief te Brugge als raad en schepen van de stad en hoofdman van St-Jacobszestendeel in 1543-1571. Maerten Snoeckaert was vanaf 1559 door aankoop heer van Zomergem. Hij had ook een broer Willem (Gent 1516 - den Haag 1565), waarmee hij samen studeerde en bekend was onder de gelatiniseerde naam *Zenocarus* (17). Deze was enige tijd secretaris van de ambassadeur van Karel V, Cornelius de Schepper (18), werd raadsheer in Hof van Holland en bibliothecaris van Philips II. Omwille van de prestaties van Willem werd de familie Snoeckaert in 1544 in de adelstand verheven.

Een memorieboek van een Gentse marskramer.

Ook in bescheidener middens komen memorieboeken voor. Een 33-jarige marskramer Pieter Dierkens, zoon van een schoenmaker, begon in september 1581, na 10 jaar huwelijk ook een memorieboek op te stellen. (19) Hij woonde toen nog in

- (15) P. VANDERMEERSCH, Een uitzonderlijke egodocument: Maerten Snoeckaert (1514-1569?), in: L. STOCKMAN en P. VANDERMEERSCH (red.), *Liber Amicorum Achiel de Vos*, Evergem, 1989. Zie ook: V. VAN DER HAEGHEN, Martin Snouckaert van Schauwenburg, in: *Biographie Nationale*, XXIII, Brussel, 1923-24, kol 58-6-.
- (16) Een tekening vindt men in diverse handschriftelijke verzamelingen van grafchriften en ook in J. GAILLIARD, *Inscriptions funéraires et monumentales des la Flandre Occidentale. Arrondissement de Bruges*. Volume I, deel 1. St-Donaas, p. 197. Deze kathedraal, die aan de Burg stond, werd door de Franse Revolutionairen tot de laatste steen afgebroken.
- (17) Zie V. VAN DER HAEGHEN, Guillaume Snouckaert van Schauwenburg ou Zenocarus a Scauvenburgo, in: *Biographie Nationale*, XXIII, Brussel, 1923-24, kol. 54-58.
- (18) Zie over deze persoon: P. DONCHE, Cornelius Duplicius de Schepper, diplomaat van Keizer Karel V, Staatsraad van de Nederlanden en zijn echtgenote Elisabeth Donche, in: *Westhoek, tijdschrift voor geschiedenis en familiekunde in de Vlaamse en Franse Westhoek*, jrg. 16, 2000, nrs. 2-3, pp. 58-128.
- (19) P. VAN DE WOESTIJNE, Een memorieboek van de Eeklonaar Pieter Dierkens (1547-1628) in: L. STOCKMAN EN P. VANDERMEERSCH, *Liber Amicorum Achiel de Vos*, Evergem, 1989, pp. 229-236. Origineel in: SAG, Familiefonds Handboeken 28. Ander familiearchief over deze familie ook in SAG, Familie Dierkens, nr. 1840.

Eeklo. Hij hield aan zijn boek want ingeval van mogelijk verlies, spoorde hij de eerlijke vinder aan het hem terug te bezorgen: *Desen bouck behoort toe Pieter Dierkens fs Matheus, die hem wiendt ende weeder brienct die sal hem beschicken daer hij dient ende hij saelt hem loonen als sijn wriendt tot Eecklo.*

Zoals zo vaak begint hij met het eigen huwelijk: *Heden desen thiensten daech van sporkel [februari] 1571 so hebbe ic Pieter Dierkens ghetraudt Grietien, de dochter van Heijnderick Caes ende doen ter tijt was ic haudt xxij jaren ende Grieten en was maer een haelf jaer jongher dan ic ende wij waeren al bij thien jaeren in huwelicke (20).*

Van zijn eerste kind Maijke, geboren 3 december 1573 om drie uur *naer de noene* noteert hij erbij dat zijn peter en meter hun doopkind gaven: 5 sc iij grooten en vij sc. en zijn zuster gaf ook nog v sc iij gr.. Dit was de *woendt* (vont), het doopgeschenk in geld. Ook bij de volgende vier kinderen die geboren werden, noteert hij telkens de doopheffers en hoeveel ze gaven. Ook wat hij zelf gegeven heeft aan zijn twee dochters bij hun huwelijk vermeldt hij in detail.

Hun moeder overleed echter reeds na 10 jaar huwelijk, op *bamesse*, dit is 1 oktober, 1581, een zondag om 6 uur *voor de noene*. Het zou niet bij dit ene overlijden blijven, binnen het jaar stierven nog niet minder dan zes verwanten: op 17 *lauwe* (januari) 1582 overleed zijn eigen moeder, 10 dagen later zijn zuster en in april 1582 zijn vader. In *hoimaend* (juli) 1582 overleed Rochus, zijn derde kind en in september 1582 overleed de huisvrouw van zijn broer en op dezelfde dag 's avonds nog zijn broer zelf, *beide van de peste*.

Op *Sentemartemesse* (St-Maarten: 1 november) 1582 hertrouwde hij met de dochter van Madelijn (Madeleine) Lammarandt te Eeklo bij de *geusen*. Wellicht omdat het voor gereformeerden aldaar veiliger was, ging hij in Gent wonen in de St.-Jacobsnieuwstraat. Hij was er *mercenier*: hij trok in het Gentse rond met mercerie: marskrammerswaar: stoffen, snoeren, naalden, messen, scharen, garen, spelden, priemen, veters en linten. Later koopt hij een huis in de St.-Elisabethgracht. Zijn tweede vrouw overleed op 2 januari 1626. Zij wordt Lammarandt genoemd, wat doet vermoeden dat zij een natuurlijke dochter van haar moeder was. Hij noteert ook de uitgaven voor haar teraardebestelling.

Zijn memorieboek gebruikte hij verder ook voor aantekeningen van andere privé aard. We vinden er lijsten met renten en eigendommen op diverse tijdstippen en de ontvangsten van pachten en renten. Het geheel is moeizaam neergepend, maar toch goed te lezen.

Zijn zoon Matheus, pottenbakker, maakte verder gebruik van het memorieboek van zijn vader, tussen 1628 en 1639, maar enkel om leveringen en tegoeden van klanten te noteren.

Een genealogisch memoriaalboek over anderhalve eeuw.

Een ander puur genealogisch memoriaal, dat zich over meer dan anderhalve eeuw uitstrekt werd begonnen in 1661 door Lodewijk van Caukercken (21). Zijn vader

- (20) In september 1581 schrijft hij dat hij reeds 10 jaren gehuwd was. Zijn huwelijksdatum van 10 februari 1571 is dus door hem met terugwerkende kracht omgezet naar 1-januari Nieuwjaarsstijl (voor 1575 gebruikte men in Vlaanderen de Paasstijl, zijn huwelijksdatum werd 10 jaar eerder, waarschijnlijk nog geschreven als 10 februari 1570)
- (21) E. DILIS, *Louis van Caukercken, chroniqueur anversois, et son livre de raison*, Antwerpen, J. Van Hille-De Backer, 1911 (uittreksel uit "Annales de l'Academie royale d'Archéologie de Belgique"). Met volledige tekst op pp 32-59. Het origineel is 44 bladen in octavo.

Lambert, een boekbinder, was in 1615 poorter van Antwerpen geworden, komend van Breda. Zijn zoon Lodewijk leerde het ambacht van tonmaker en huwde een dochter van een tonmaker die woonde op de hoek van de Lange Klarenstraat en de Lange Nieuwstraat. Hij huwde een tweede maal in 1661 maar bleef in de Lange Klarenstraat wonen. In 1680 was hij deken van zijn ambacht. Hij was ook wijnhandelaar. Vanaf 1670 was hij gedurende 15 jaar beheerder van de kapel van Heilig Sacrament van de St Jacobskerk. Van 1686 tot 1688 was hij kerkmeester van deze kerk. In 1688 werd hij voor drie jaar ontvanger van stad Antwerpen en in de periode 1690-1693 was hij tweede tesorier. Hij stelde ook nog een aantal andere historische kronieken op (22).

Zijn memoriaal, exclusief aan familiegebeurtenissen gewijd, vermeldt huwelijken, geboorten, dopen, kloosterintredingen, ziekten, overlijdens en begrafenissen en dat alles over meerdere generaties. Begonnen in 1661, werd het voortgezet door een dochter gehuwd met Jan Baptist Goeyvaerts, die armenbedeler was te Lier, en vervolgens door haar nicht Marie Agnes Harts, gehuwd met Jan-Baptist Vertommen, ook uit Lier. Daarop kwam het in handen van Louis Jacques Torfs, stadssecretaris van Antwerpen die gehuwd was met de oudste dochter van Jan Baptist Vertommen. In het begin van de 19de eeuw werd het nog aangevuld door de dochter van de stadssecretaris. Alles samen hebben dus vijf generaties aan dit memoriaal bijgedragen en dit over een periode van 151 jaar. Maar het meest interessante deel blijft wel het stuk van van Caukercken zelf.

Het memoriaal begint met lange op rijm gestelde poëtische ontboezemingen. In 77 verzen verhaalt hij o.a. hoe hij zijn tweede vrouw leerde kennen.

Daarna volgen in meer prozaïsche stijl de familieaantekeningen, die beginnen met de afstamming van de auteur. Van zijn 14 kinderen vermeldt hij dag en uur van geboorte, hun doopsel in de St.-Jacobskerk, de namen en functies van hun doopheffers. Hij dacht ook vooruit want hij liet ruimte open voor latere aanvulling van gegevens over huwelijk, kloosterintrede of overlijden.

De nauwkeurigheid van zijn aantekeningen is opmerkelijk: zo vermeldt hij bv. dat zijn oudste dochter geboren werd op 10 oktober 1662 om 3 uur 15 minuten in de morgen en gedoopt werd in de Antwerpse St.-Jacobskerk. Zij trad in het klooster op Lichtmis 1681 om 8 uur 's morgens en overleed om kwart voor 8 's morgens op 20 febr 1695. Over zijn tweede dochter, die maar een jaar leefde, merkt hij aan dat het lijkje opengesneden werd om de doodsoorzaak vast te stellen.

Nadat vijf dochters geboren werden was het eindelijk de beurt aan een zoon: Ludovicus, geboren op 16 januari 1669 's avonds om kwart voor zeven. Maar het kind overleed zeven jaar later. Daarop volgde nog een dochter en een doodgeboren zoon zonder naam en nog een dochter. Zijn derde zoon Petrus, geboren in 1674 bereikte wel de volwassen leeftijd. Hij werd novice van de St.-Michielsabdij op 1 maart 1693 om 9 uur in de morgen. Op 23 augustus van datzelfde jaar was hij echter reeds overleden. Ook zijn vierde zoon Jan Baptist van Caukercken, geboren in 1675 werd novice bij de Jezuiëten. Een vijfde zoon Benedictus, werd geboren op zaterdag 26 maart 1678 om kwart voor half vier uren. Hij overleed twee jaar later. De zesde zoon Ludovicus, geboren op 25 september 1679 om half quaert voor de seven uren, overleed eveneens in 1680. Tenslotte had hij nog een achtste dochter (14de kind) in 1681.

Op 13 dec 1700 overleed zijn vrouw na een ziekte die vijf dagen had geduurd. Zij was toen 60. Bij zijn eigen overlijden waren van zijn 14 kinderen nog slechts drie in

leven: een geestelijke dochter, Jan Baptist, student theologie te Leuven, en Joanna Maria, de jongste dochter. Zij woonde alleen met haar vader en was 23 toen hij overleed. Hij werd begraven in de Antwerpse St-Jacobskerk (23).

grafzerk van Lodewijk van Caukercken in de Sint-Jacobskerk van Antwerpen.

Joanna Maria van Caukercken zette het memoriaal verder. De aantekeningen zijn heel wat korter, maar toch nauwkeurig: Over haar vader vermeldt ze zijn overlijdensdatum, 3 september 1704 en ze had uitgerekend dat hij dan 3 jaar, 8 maand en 3 weken weduwnaar was. Opmerkelijk is ook haar schrijfwijze van een aantal aanspreektitels: zo staat er *monpeer, masseur, grammeer voor Mon Père, Ma Soeur en Grand Mère*.

Andere memoriaalboeken.

Wij geven hieronder nog een lijst van verwijzingen naar of literatuur over andere memoriaalboeken. De lijst is zeker niet volledig en er zijn wellicht nog talrijke nooit eerder bestudeerde memorieboeken in onze archiefdepots of in private archieven te vinden (24).

(23) Zie voor zijn grafschrift: P. GENARD, *Verzameling Graf- en gedenkschriften van de Provincie Antwerpen, Arrondissement Antwerpen. Tweede deel. Antwerpen - Parochiekerken, St.-Jacobs, Antwerpen*, Buschmann, 1863, p. 111.

(24) Een grote verzameling vindt men bv. in het **Stadsarchief Gent**, *Familiefonds*, handboeken. Zie: J. VANDEWIELE en M. VAN DOORSELAER, *Inventaris van de handboeken op het stadsarchief te Gent*, 574 nummers (14de-19de eeuw). Het gaat vooral om notitieboeken m.b.t. persoonlijke eigendommen, vnl. gronden en gebouwen. Ze moesten de eigenaars in staat stellen een overzicht te hebben van de inkomsten. Bevat ook notitieboeken van ontvangers van juridische entiteiten, notitieboeken van notarissen, advocaten, kooplieden enz... Hierin kunnen ook nog heel wat genealogische gegevens schuil gaan.

(22) Bewaard in Stadsarchief Antwerpen en in de afdeling handschriften van de Koninklijke Bibliotheek te Brussel.

- Het huiselijk memoriaal van Eleonora van den Bampoele. Dit register van 220 folio's uit de tweede helft van de 16de en het begin van de 17de eeuw bevat heel wat gedetailleerde aantekeningen over het dagelijks leven op het kasteel Beauvoorde te Wulveringem-Veurne, waaronder uiteraard ook de huwelijken, geboortes en overlijdens in de familie (25). Arthur Merghelynck, eigenaar en restaurateur van het kasteel en auteur van een uiterst gedetailleerd werk over dit kasteel en zijn bewoners, had hieraan een bron uit eerste hand. Hij noemde het memoriaal *excessivement intéressant*...
- Uit dezelfde periode dateert ook het puur genealogisch memoriaal van Pierre Gaiffier, schepen van Namen. Vanaf zijn huwelijk in 1573 tot 1622 hield hij een *Registre des enfants engendrez de Pierre Gaiffier et damoiselle Marie du Fresne son espeuse* bij. De geboortes met peter en meter en de overlijdens van zijn kinderen worden erin zeer nauwkeurig geregistreerd. Hij vermeldt zelfs ook hun eerste communies (26). Ook alle uitgaven gedaan bij dopen en begrafenissen worden zeer gedetailleerd beschreven: alle bedragen en de namen van degenen die ze ontvingen staan er zelfs bij vermeld. De tekst vindt men, volledig uitgeschreven, in: *Annuaire de la Noblesse Belge*, 24ste jaargang (Brussel, 1870), pp. 331-336.
- Uit de eerste helft van de 17de eeuw dateert het memorieboek van Philips van Crombrugge (27) (1578-1650), heer van Loothinghe, een heerlijkheid grenzend aan de stadswallen van Veurne. Hij was meermaals schepen-keurheur en tweemaal ook gedurende twee jaar burgemeester-landhouder van de stad en kasselrij Veurne. Philips was op 11 april 1606 te Veurne gehuwd met Helena Mesdach. Zijn memorieboek (28) over de periode 1619 tot 1641 bevat in een klein, maar verzorgd handschrift, naast een gedetailleerde opsomming van zijn inkomstenbronnen en verzen (soms in het Frans, soms in het Latijn gesteld) ook heel wat genealogische aantekeningen. Hij vermeldt ook dat hij in de St.-Walburgakerk een graf deed *nieuwe doen maecken voor ons ende ons gheslachte zijnde twee ghemetste begraefplaetsen ghemetst neffens anderen tusschen de prochie capelle ende den choor tusschen de vier westersche pilaeren*.
- NIFFLE-ANCIAX DE FAVEAUX, Les Livres de Raison, in: *Le Parchemin*., 2de jrg. nr. 4 april 1937 (nr. 11) pp. 176-178. In dit artikel over memorialen in het algemeen vermeldt de auteur ook een memoriaal van Jehan de Fynnes, die in 1547 gehuwd was met Agnes de Fourmestraulx. Zijn memoriaalboek gaat vooral over zijn familieleden en kinderen waarvan één *met de helm (ung healme)* geboren was. (Hij verwijst naar: N.N., Protocolle ou mémorial de plusieurs affaires appartenant à Jehan de Fynnes, in: *Annales de la Société Historique, archéologique et littéraire de la ville d'Ypres*, T. VIII).

(25) Zie A. MERGHELYNCK, *Vademecum* ..., Doornik, 1896-97, pp. 303-304. Het memoriaal werd eind van de 19de eeuw door baron Albéric de Crombrugge de Loothinghe aan Arthur Merghelynck geschonken. Zie ook: IDEM, *Le Fief-manoir, dit le Château de Beauvoorde à Wulveringhem* (1408-1900), Brugge, 1900-1901, 2 vols. Vol. I, pp. 65-66, diverse citaten eruit in Vol. II, pp. 262-279 passim.

(26) Rond 7-jarige leeftijd telkens, genoemd *le Sacrement de Confirmation*: hernieuwing van doopbeloften? Uit die naam van het sacrament lijkt het eerder te gaan om een vormsel, thans rond 12-jarige leeftijd. Werd dit vroeger op 7-jarige leeftijd gedaan?

(27) TH. VAN DRIESSCHE, *Van poorter tot edelman, de familie van Crombrugge in de 16de eeuw* en IDEM, *Philips II van Crombrugge (22 december 1578 - 8 september 1650)*, beide ongepubliceerd.

(28) SAG, Fonds Vaernewyck, register 57. De toegang tot dit fonds is: DE GHELLINCK VAERNEWYCK, *Inventaire des Archives du Château d'Elseghem*. Een langwerpige 10 x 35 cm handboek met op fo 121-123 gedetailleerde genealogische aantekeningen. Philips II van Crombrugge was een rechtstreekse voorvader van Bⁿ. Alberic de Crombrugge de Loothinghe, hoger vermeld bij het memoriaal van Eleonora van de Bampoele.

De auteur deed in zijn artikel ook een oproep om de studie van dergelijke memorialen mee op te nemen in het programma van de redactie van het nieuwgestichte genealogische tijdschrift *Le Parchemin*. Maar deze oproep had weinig succes, want we vinden in verdere jaargangen geen artikels rond dit onderwerp.

Wel meer artikels over dit onderwerp werden gepubliceerd in het genealogisch tijdschrift *L'Intermédiaire*.

- (Henegouwen) L. VERRIEST, *Un Livre de Raison, des Séjournet, notable lignée féodale du Pays d'Ath* (Renaix, Leherde, 1946, 50 pp.) vermeld in: *L'Intermédiaire*, mei-juni 1946, pp. 26-27. Bevat evenwel geen verdere details over het memoriaal zelf...
- (Brabant) J.-CH. MALENGREAU, Le livre de famille d'un patricien de Diest au XVIIe s., in: *L'Intermédiaire*, nr. 25 (jan. 1950) pp. 1-5, nr. 26 (1950) pp. 29-32. Dit memoriaal werd samengesteld door Frans II van den Hove, met ook gegevens over de familie van zijn moeder Wiggers en Typoets. De gegevens gaan terug tot begin 1500 tot Joachim I van den Hove (+1580), tingier die het tot burgemeester van Diest bracht. De samensteller is zijn achterkleinzoon (geb. Diest, 1588-1652), secretaris en raadspensionaris van zijn stad. Hij stelde het werk drie jaar voor zijn dood samen. Hij verhaalt ook uit de herinneringen van zijn moeder, die ooggetuige was van de godsdienststoebelen in zijn stad toen de Geuzen en protestanten de kloosters en kerken vernielden en afbrandden.
- M. DE CRAYENCOUR, Livre de Raison, in: *L'Intermédiaire*, nr. 41 (sept. 1952) pp. 212-221. Na lezing van dit artikel blijkt het evenwel te gaan om een handschriftelijke historische kroniek over gebeurtenissen te Maastricht van de tijd van Julius Caesar tot 1760. Hier is dus de term *livre de raison* verkeerdelijk gebruikt!
- P.E. CLAESSENS, Mémoires de famille et Généalogies discrètes, *L'Intermédiaire*, nr. 104 (maart 1963) pp. 68-69. In dit algemeen artikel doet de auteur ook een oproep voor de studie van memorieboeken. Hij publiceert een lijstje van een twaalftal 19de of 20ste eeuwse publicaties over huiselijke memorialen van bepaalde families.
- (West-Vlaanderen) N.N., Memorial des Vuylsteke de Geluwe et des Vanderghote d'Elverdinge, in: *L'Intermédiaire*, nr. 114 (1964) pp. 306-308: Door een lid van de familie Vanderghote uit Elverdinge werd een memoriaal samengesteld waarin de wedervaren van twee aanverwanten, de ene uit een familie Vuylsteke en de andere, een Vanderghote worden verhaald. Beiden waren in de 18de eeuw brouwers, respectievelijk in Geluwe bij Menen en in Elverdinge bij Ieper. De eerste familie had zich ook gelanceerd in de tabakshandel (door het nabije Wervik) en de tweede in de gersthandel (door het nabije Veurne). De eerste had een zuster van de tweede gehuwd in 1767. Maar de vrouw overleed aan de gevolgen van een verkoudheid opgelopen te Veurne vóór dat er kinderen uit hun huwelijk geboren waren. Daarop hertrouwde de ene brouwer. Maar beide brouwers bleven vrienden en hielden contact. Het memoriaal verhaalt veel anekdotes over de bezetting door de Franse revolutionairen. De Vuylsteke's haatten deze revolutionairen. De oudste zoon sloot zich zelfs aan bij de *Brigands* om te ontsnappen aan de conscriptie. Een andere zoon verborg zich op een zolder in het dorp. De familie Vanderghote kon zich vrijkopen.

Een verloren gegane traditie

De praktijk van privaat bijgehouden memorialen, bedoeld voor de nakomelingen en nauwe verwanten is in de loop van de 19de eeuw verloren gegaan. De tegenwoordige *memoires* van politici of andere in de kijker lopende (of er zichzelf in plaat-sende) personen kunnen bezwaarlijk voor memorialen in de hoger beschreven be-takenis doorgaan. In de eerste plaats zijn deze memoires vooral bedoeld om door een (zo groot mogelijk) publiek gelezen te worden en hebben zij vooral betrekking op de professionele activiteiten en de contacten in dat verband met andere perso-nen. Ze worden in druk uitgegeven en op de markt gegooid. En soms is ook wel een verhoopte grote oplage de opportunistische reden voor de samenstelling. De tradi-tie van memorialen zoals tijdens het Ancien Regime gebruikelijk, is van een geheel andere ingesteldheid.

Men kan zich afvragen waarom die traditie verloren gegaan is. Een zekere verklaring zou kunnen zijn dat onze moderne overheidsadministratie, die aan het begin van de 19de eeuw ontstond en sindsdien een allesovertreffende uitbreiding genomen heeft, voor heel wat feitenregistratie met betrekking tot de individuele persoon, het gezin en de bezittingen een veel accurater substituut geworden is voor eigen regi-stratie. Ons onroerend patrimonium ligt vastgelegd in het kadaster, onze burger-lijke stand wordt nauwgezet bijgehouden door de gemeentelijke administraties en banken ontfermen zich over het reilen en zeilen van onze inkomsten en uitgaven.

In de 19de eeuw werd reeds de teloorgang van deze traditie betreurd en gepoogd er een nieuw élan aan te geven. Vooral een Charles de Ribbe in Frankrijk deed hiertoe een poging in zijn werk uit 1879, *Le livre de famille* (29). Daarvoor had hij reeds een uitgebreide studie gewijd aan onderzoek in talrijke familiememorialen waar-van er in de Franse Midi een zeer wijdverspreide traditie bestond. Een breed opgezet werk over de familie en de samenleving in Frankrijk vóór de Revolutie was het re-sultaat ervan (30).

De auteur betoogt in zijn inleiding dat hij het bestaan van deze traditie *herontdekte*. Dit wijst er bijgevolg op dat deze traditie reeds medio de 19de eeuw niet alleen in on-gebruik geraakt was, maar zelfs uit de herinnering van de samenleving verdwenen was. Hij bestudeerde tal van memorialen uit de Franse Midi, maar breidde de studie ook uit tot andere landen en bestudeerde ook de memorialen uit het Italië van de 13de eeuw. Volgens deze auteur zou de traditie zelfs teruggaan tot de Oude Romeinen. Ook in het Oosten zouden bepaalde families annalen bewaard hebben die tot 1000 jaar ver in de tijd teruggaan. Het 'record' in het Westen staat op naam van een zeer oude familie de Curières de Castelnaud uit de Rouergue die een ononderbroken reeks huiselijke memorialen zou bezitten, bijgehouden van vader op zoon, van 1346 tot op heden (d.i. 1879).

Zijn werk *Le livre de famille* is, eenmaal de inleiding voorbij, niet zozeer een studie van de memorialen op zich, maar daarentegen wel een aanbeveling en een uitge-brede handleiding over hoe zelf een memoriaal op te zetten. Zijn werk heeft m.a.w. een doel: het terug doen herleven van de oude traditie en uittreksels uit memoria-len uit voorbije eeuwen die als voorbeelden gebruikt worden zijn het middel. Hij gebruikt ook de term *livre de famille* in de plaats van *livre de raison* omdat hij voor-al het aspect van de private familieherinneringen en minder de registratie van bezit

en inkomsten en loopbaan voor ogen heeft. Het grootste deel van zijn werk is dan ook de voorstelling van een uitgebreid uitgewerkt schema voor de redactie van een huiselijk memoriaal. Hij voorziet hierin, na de inleiding (dit is het voorwoord van de samensteller), de opname van foto's van de familieleden, gevolgd door een kroniek van familiegebeurtenissen (geboortes, huwelijken, overlijdens). Een volgend deel zou dan moeten gewijd zijn aan de geschiedenis van de familie: biografische en genealogische nota's over de (verre) voorouders, gevolgd door de ouders, met een uitweiding over de familie van de moeder, de leden van het gezin. Uit het heden: biografische nota's over de samensteller zelf, over zijn huwelijk, de geboor-tes van zijn kinderen, dan over elk van de kinderen een hoofdstuk over hun opvoe-ding, over het begin van hun eigen loopbaan. Gegevens over de belangrijkste huiselijke gebeurtenissen, reizen en ziektes. Daarna alles over de bezittingen, met bijzondere aandacht voor het ouderlijke huis, de gronden in bezit van de familie, atel-ier of fabriek. Voor de toekomst: testament en raadgevingen aan de kinderen (hij bespreekt hier in niet minder dan 70 pagina's, 24 mogelijke onderwerpen van raadgevingen van morele aard!) Voorwaar een heel plan.

Het ziet er evenwel niet naar uit dat zijn werk het beoogde doel heeft bereikt. De tra-ditie is zo mogelijk nog meer vergeten geraakt en zelfs onder genealogen weet men vaak van het bestaan van dergelijke memorialen niet af.

Zoals we hoger reeds opmerkten zijn er ook in de (Belgische) genealogische tijd-schriften slechts heel sporadisch artikelen gewijd aan huiselijke memorialen te vin-den. Aanbevelingen nog minder. Zelf is ons slechts één enkel artikel van die strek-king bekend: in het vierde deel van de reeks *Tablettes des Flandres*, is er een tekst van Charles van Remynghe de Voxvrie (de redacteur van deze reeks) onder de dui-delijke titel *Rédigez votre Livre de Raison*. Maar al is de aanbeveling die de auteur wil maken, dezelfde als deze van Charles de Ribbe, daar waar deze laatste de le-zer een heuse blauwdruk voor een memoriaal in een zeer strikt uitgewerkt schema voorschotelt, is daarvan in die andere tekst zelfs geen begin van te bespeuren en zijn alle aanbevelingen in zeer algemene bewoordingen gesteld.

De traditie heeft dus ook in de 20ste eeuw geen aanknopng gevonden.

Pieter Donche

(29) CHARLES DE RIBBE, *Le livre de famille*, Tours, A. Mame, 1879, 284 pp.

(30) CHARLES DE RIBBE, *Les familles et la société en France avant la Révolution d'après des do-cuments originaux*. (4de editie, Tours 1879, 2 vols.) Hij had ook reeds eerder gepubliceerd: *Une famille au XVIe siècle d'après des documents originaux*, 3de editie, Tours, 1879. Ook in J. DI-LIS, op. cit. lezen we dat in 1868 een studie van Ch. de Ribbe (Ribbe), architecte français, over memorialen van provencaalse families verschenen was in: *Soc. internat. des études pratiques d'économie sociale*.

(29) CHARLES DE RIBBE, *Le livre de famille*, Tours, A. Mame, 1879, 284 pp.

(30) CHARLES DE RIBBE, *Les familles et la société en France avant la Révolution d'après des do-cuments originaux*. (4de editie, Tours 1879, 2 vols.) Hij had ook reeds eerder gepubliceerd: *Une famille au XVIe siècle d'après des documents originaux*, 3de editie, Tours, 1879. Ook in J. DI-LIS, op. cit. lezen we dat in 1868 een studie van Ch. de Ribbe (Ribbe), architecte français, over memorialen van provencaalse families verschenen was in: *Soc. internat. des études pra-tiques d'économie sociale*.